

Каталог - 2018

**ХАРКІВСЬКИЙ
ОСІННІЙ МАРАФОН
ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТОВАРИСТВО ПСИХОЛОГІВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені Г. С. СКОВОРОДИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені А. С. МАКАРЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»
УКРАЇНСЬКА ІНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
І СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ НАПН УКРАЇНИ
АСОЦІАЦІЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПСИХОЛОГІВ ХАРКОВА
МІЖРЕГІОНАЛЬНА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ СИМВОЛДРАМИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА АРТ-ТЕРАПЕВТИЧНА АСОЦІАЦІЯ
СПЕЦІАЛІЗОВАНИЙ ЦЕНТР ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВОСТЯМИ РОЗВИТКУ «ЛАДО»

*З нагоди 110-річного ювілею Л.І. Божович (1908-1981),
115-ї річниці з дня народження П.І. Зінченка (1903-1969)
та О.М. Леонтьєва (1903-1979)*

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

МАТЕРІАЛИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)

27 жовтня 2018 року

Харків – 2018

УДК 159.9.07
ББК 88

Рецензенти:

Кузнєцов Марат Амiрович, доктор психологiчних наук, професор кафедри практичної психологiї Харкiвського національного педагогiчного унiверситету iменi Г.С. Сковороди

Панок Вiталiй Григорович, психологiчних наук, професор, директор Українського науково-методичного центру практичної психологiї i соцiальної роботи

Романовський Олександр Георгiйович, доктор педагогiчних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри педагогiки i психологiї управління соцiальними системами Національного технічного унiверситету «ХПІ»

*Рекомендовано до друку Вченою радою Харкiвського національного педагогiчного унiверситету iменi Г.С. Сковороди,
протокол № 7 від 25.10.2018 року*

ХАРКIВСЬКИЙ ОСIННIЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГIЙ: матеріали наук.-практ. конф., м. Харкiв, 27 жовтня 2018 р., ХНПУ iменi Г.С. Сковороди. Харкiв: Дiса плюс, 2018. 304 с.

ISBN 978-617-7645-34-3

У збiрнику представлено матеріали науково-практичної конференцiї «**ХАРКIВСЬКИЙ ОСIННIЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГIЙ**», метою якої було висвітлення в рамках профорiєнтацiї та просвiтництва новiтніх розробок у галузi психотехнологiї, представлених на теренах України.

Перша частина збiрника мiстить **Каталог психотехнологiї** новiтніх авторських розробок розвивальних, психокорекцiйних, діагностичних, тренiнгових програм, методик, технiк тощо, iнформацiя про які подана у виглядi анотацiй.

У другiй частинi розміщено тези доповiдей, які мiстять результати науково-практичних розробок учасникiв конференцiї.

Матеріали конференцiї вiдзеркалюють результати сучасних досліджень у галузях теоретичної та прикладної психологiї.

Для науковцiв, викладачiв, аспiрантiв та магістрантiв, студентiв гуманiтарних спецiальностей, практичних психологiв, вихователiв, соцiальних та медичних працiвникiв.

Матеріали друкуються в авторському варіанті з правками редакцiї.

ISBN 978-617-7645-34-3

УДК 159.9.07
ББК 88

© ХНПУ iменi Г.С.Сковороди, 2018
© Колектив авторiв, 2018
© Сльчанiнова Т.М. (оформлення, Ψ-емблема), 2018
© Фоменко К.І. (обкладинка), 2018

особистості дитини та системи ставлень у сім'ї.....	231
Павлик О.М., Маренич Г.В. Ступінь конструктивності стратегій подолання стресових ситуацій юних тхеквондистів	233
Панасенко Е.А. Психологічний супровід дитини дошкільного віку з проявами агресивності	236
Панов М.С. Психологічні основи дезадаптації та реадаптації сучасної особистості ..	244
Підчасов Є.В., Галушко С.М. Термінологічний аналіз поняття «прив'язаність» як соціально-психологічної категорії	246
Підчасов Є.В., Зіза Є.О. Особливості готовності сучасної студентської молоді до створення сім'ї у юнацькому віці	250
Поденко А.В., Кутузова О.В. Професійна самоактуалізація студентів-психологів....	254
Постельник М.В. Взаємозв'язок самосвідомості підлітків з рівнем їх адаптації.....	255
Романовська О.О. Рекомендації щодо формування креативності у майбутніх психологів у закладах вищої освіти	257
Саврасов М.В. Теоретико-методологічні передумови дослідження креативності суб'єкта навчально-виховного процесу ВНЗ	261
Сапельнікова Т.С., Павленко Ю.В. Дослідження особистісних факторів розвитку мотивації до навчання у студентів психологів.....	264
Скрипник Н.Г. Ціннісні орієнтації майбутніх практичних психологів	268
Соколова В.В. Нейролінгвістичне програмування та його роль у рекламі	270
Соколова І.М., Колчигіна А.В. Психологічні проблеми особистісної самореалізації сучасної молоді.....	273
Соколова С.М. Особливості психічного супроводу та підтримки людей з залежними формами поведінки (з хімічними залежностями)	274
Стуліка О.Б. Соціальна компетентність класного керівника як умова ефективної реалізації професійної діяльності.....	275
Туріщева Л.В., Ткаченко І.В. Створення «живих картин» як засіб розвитку естетичного сприйняття у молодших школярів з особливими освітніми потребами...	277
Трушик О.В. Готовність педагогічних працівників та психологів до сприйняття розмаїття в умовах інклюзивного навчання	280
Удовенко М.В. Гендерні различия в вербальному поведінні респондентів молодого віку на слово-стимул «юмор»	281
Чепелєва Н.І., Підчасов Є.В. Психолого-педагогічні засади впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес закладів освіти	283
Шашенков Д.М., Кондрацька Л.В. Шляхи подолання психологічного стресу.....	286
Шовкова О.Д. Проблема ілюзії мислення в метакогнітивному моніторингу навчальної діяльності студентів ЗВО	288
Щербунова Ю.О. Емоційні стани студентів у ситуації іспиту	289
Яковенко Н.О. Особливості схильності до ризику у студентів з різним рівнем психосоматичної компетентності	290
Яланська С. П. Програма розвитку творчої компетентності майбутніх педагогів.....	291
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	295

кореляції зазначених компонентів самосвідомості з показниками соціальної адаптивності (адаптації або дезадаптації, прийняття або неприйняття себе, інших, емоційного комфорту або дискомфорту, внутрішнього або зовнішнього контролю, домінування або відомості, відмови від вирішення проблем). Також в рамках дослідження були визначені показники працездатності, швидкості розподілу і переключення уваги, її обсяг й стійкість, адже у попередніх дослідженнях було доведено, що здатність до адаптації тісно пов'язана з розвитком уваги.

Соціальна адаптація є динамічним системним процесом, ефективність якого залежить від взаємодії людини й ситуації. Об'єктивні властивості ситуації, без сумніву, впливають на її успішність і на психологічні механізми, які лежать в основі поведінкових стратегій, спрямованих на пристосування. Однак саме суб'єктивне оцінювання ситуації є визначальним і стрижневим елементом соціальної адаптації.

У разі високого рівня адаптованості, соціальна адаптація здійснюється під впливом двох, фактично протилежних за спрямованістю, чинників: самоприйняття та домінантність. Адаптація більше пов'язана з прагненням домінувати, а основна відмінність між виявленими факторами зумовлена зв'язком з рівнем прийняття інших. У разі невисокого рівня адаптації виявлено три чинники: самосприйняття, інтернальність (внутрішній контроль) та емоційний дискомфорт.

Проведене дослідження дало можливість зробити наступні висновки – молодші підлітки вже виявляють у переважній своїй більшості достатній адаптаційний потенціал. В цей період становлення самосвідомості підлітків напряду залежить від їх вміння адаптуватися до мінливих умов життя, самосприйняття та емоційного комфорту, які здебільшого пов'язані з вправністю керування власною поведінкою, вмінням спілкуватися, сприйняттям власної зовнішності, які формують тверду впевненість у собі, прагненням вирішувати свої проблеми, а не втікати від них.

Романовська О.О.

*Національний фармацевтичний університет,
м. Харків*

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВИТИ

Проведене дослідження щодо формування креативності у майбутніх психологів у закладах вищої освіти дозволило сформулювати декілька рекомендації викладачам, психологам, тим, хто зацікавлений в проведенні різного типу занять, заходів щодо розвитку або формуванню креативності у будь-кого. Отже, у процесі професійного становлення перед студентом, зокрема майбутнім психологом, постає необхідність не лише отримати знання, уміння і навички з фахових дисциплін, а й здобути вміння творчо засвоювати і використовувати інформацію, викристалізувати творчу

позицію щодо реалізації своїх здобутків у діяльності. Процес особистісної інтеграції та зростання може забезпечуватися різними шляхами, й одним із них є спрямованість людини до її творчого потенціалу, того ресурсу, який є невичерпним джерелом життєвої сили. Формування та виявлення творчих здібностей студентів-психологів могли б стати запорукою вдосконалення їх професійної підготовки. Творчість може виявлятися як у житті, так і в здатності експериментувати в будь-якій галузі знань. Але результати аналізу психолого-педагогічних досліджень, власний досвід та проведене дослідження свідчать, що традиційна організація фахової підготовки не забезпечує формування та виявлення творчих здібностей (креативності) у студентів-психологів. Розв'язання цієї проблеми потребує пошуку нових підходів до організації навчального процесу й обґрунтування педагогічних умов розвитку креативності як важливої професійно важливої якості майбутнього психолога.

Як зазначають багато психологів, зовнішні чинники можуть сприяти розвитку креативних здібностей людини чи гальмувати його. Такими стимулювальними факторами, за словами Е. Торранса, є: орієнтація на потребу творчого розв'язання проблем; відсутність перешкод для проявів спонтанності й ініціативи; створення можливості маніпулювати предметами і висловлювати варіативні думки; навчання уважному ставленню до сигналів навколишнього середовища; виховні впливи, спрямовані на визнання людиною цінності креативних рис своєї особистості.

До гальмівних факторів він зараховував: орієнтацію на успіх, побоювання дати неправильну відповідь; підсилену орієнтацію на думку однолітків, побоювання звинувачень у незвичайності; заборону запитань і обмеження ініціативи; надмірну фіксацію на стереотипах статевої ролі; уявлення про дивергентне мислення як про відхилення від норми; жорстке розмежування трудової та ігрової діяльності.

Стійке переконання, що геніальність є невлотим даром, а креативність – спонтанним проявом позасвідомо регульованих процесів, заважає з'ясувати їх механізми. Однак на сучасному етапі вивчення феномену креативності зосереджене на таких її чинниках:

1) швидкість і варіативність/метафоричність;
2) інтелектуальність/оригінальність. Для вимірювання креативності переважно застосовують тести, що виявляють незвичність, оригінальність сприйняття і мислення порівняно зі стандартністю і поширеністю відповідей серед інших людей.

3) конвергентність/дивергентність мислення. Мистецтво відкриває масштабніший простір для прояву незвичайного і незвичного – дивергентності. А точні науки – для регламентованості й жорсткості правил, тобто – конвергентності.

4) креативність/регламентованість. На думку В. Дружиніна, усі інтелектуальні тести і тести креативності можна прорангувати за шкалою

«регламентованість – свобода» поведінки людини в ситуації тестування. Це означає, що кореляції тестів інтелекту і тестів креативності залежать від ситуації тестування. За його висновком, про наявність у людини креативності може свідчити оригінальність відповіді, але відсутність і регламентованості поведінки суб'єкта в тестовій ситуації креативних відповідей не означає відсутності креативності.

Взаємозалежність креативності і регламентованості поведінки характерна не тільки для тестових, а й життєвих ситуацій. При цьому вільні умови тільки створюють можливості для прояву креативності, а виявляється вона як наслідок усвідомленої потреби у творчості.

Креативних, геніальних людей відрізняє від загалу сукупність індивідуальних властивостей. Властиву креативним суб'єктам незвичність світосприймання і поведінки зумовлюють: незалежність поглядів і неконформність думок; прагнення вийти за межі, оригінальність і нестандартність; стійкість до невизначених ситуацій; конструктивна активність у предметній діяльності; сила "Я", пов'язана з можливістю автономного функціонування і стійкістю до тиску соціального оточення; відкритість до всього нового і незвичайного; чутливість до краси.

Дж. Гілфорд виділив наступні способи стимуляції творчої активності:

1. Забезпечення сприятливої атмосфери. Доброзичливість з боку викладача, його відмова від виставляння оцінок і критики на адресу студента сприяє вільному прояву дивергентного мислення.

2. Збагачення навколишнього середовища самими різноманітними новими для нього предметами і стимулами з метою розвитку його допитливості.

3. Заохочення висловлювання оригінальних ідей.

4. Забезпечення можливостей для вправи і практики. Широке використання питань дивергентного характеру стосовно до найрізноманітніших областей як навчального, так і позанавчального характеру.

5. Використання особистого прикладу творчого підходу до вирішення проблем.

6. Надання студентам можливості активно ставити питання.

Психолог В.М. Дружинін вважає, що креативність є властивістю, яка актуалізується лише тоді, коли це дозволяє навколишнє середовище. Для формування креативності необхідні наступні умови: відсутність зразка регламентованого поведінки; наявність позитивного зразка творчої поведінки; створення умов для наслідування творчої поведінки; соціальне підкріплення творчої поведінки.

Таким чином, з вищевказаного можна зробити наступні висновки. По-перше, як свідчить думка більшості дослідників, креативність піддається розвитку. По-друге, центральною ланкою навчання з розвитку креативності у студентів є створення оптимальних умов для розвитку загальних

навчальних здібностей тих, хто навчається і їхнього творчого потенціалу.

Найважливішим завданням у розвитку творчих здібностей студентів є створення комфортного соціально-гуманного середовища. Сприятливий психологічний клімат характеризується атмосферою розкнутості, взаємної поваги, дружелюбності, делікатності, створює комфорт і умови для творчої роботи, розкриває потенційні можливості особистості. До засобів впливу на психологічний клімат відносяться демонстрація доброзичливості викладача до своїх студентів, знаки уваги, різноманітні форми роботи педагога в ролі куратора групи на виховних годинах, в позаурочний час, мовні, пластичні, мімічні засоби і багато іншого. Творці теорії креативного навчання виділяють декілька найбільш стійких позицій, які будуть сприяти створенню на уроці атмосфери творчості та розвитку:

По-перше, педагог повинен навчитися демонструвати студентам живе мислення. Він виступає не як носій певної готової інформації, а як людина, яка знає як виникають знання. По-друге, знання на заняттях не надходять в готовому вигляді, вони виводяться, формулюються шляхом колективного міркування, на основі вже наявних знань, з минулого досвіду дітей. По-третє, основною метою уроку є не пошук і вирішення певної суми навчальних завдань, а створення таких педагогічних ситуацій, такої атмосфери, у якій повинна відбутися думка, де постійно працює інтуїція, здогад.

Головним завданням педагога є – не «донести», «пояснити» і «показати», а організувати спільний пошук вирішення виниклої перед ними завдання. Такі умови навчання вимагають від викладача вміння вислухати всіх бажаючих, стати на позицію кожного відповідального, щоб зрозуміти логіку його міркування й знайти вихід з постійно мінливої навчальної ситуації, аналізувати відповіді, пропозиції студентів і непомітно вести їх до відповіді.

Що стосується психологів, то їх творча (винахідницька) діяльність повинна бути спрямована не тільки на вирішення професійних завдань, але і на вирішення і винахід того, що реальніше й ближче до них: придумування прикладів, завдань, загадок; висловлювання оригінальної гіпотези, творів, казок, метафор, прислів'їв; розробку різних психологічних ігор та тренінгів, придумування нової властивості об'єкта та його практичне застосування, обговорення варіантів виконання завдання; генерування способів вирішення як професійної так і соціальної проблем; виготовлення іграшок, виробів, наочних матеріалів і т.п.

Також важливою умовою для формування креативності є застосування особистісно-орієнтованого підходу. Формування креативності майбутніх психологів в умовах даного підходу базується на індивідуально-творчому розвитку особистості, що передбачає не запам'ятовування та репродукування інформації, а її творче перетворення, знаходження в ній особистісного сенсу. Психолог може трансформувати власні особистісні

надбання та намагається відкрити пріоритети особистісного ставлення до кожної людини, з ким спілкується.

Саврасов М.В.

*Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»,
м. Слов'янськ*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРЕАТИВНОСТІ СУБ'ЄКТА НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗВО

Зміст креативності особистості та її психологічна структура у різні часи та у різних системах понять розглядалися як вітчизняними, так і закордонними дослідниками. Адже сама по собі ця проблематика увесь час прихована певною завісою таємничості та з великими труднощами піддається науковому аналізу, систематизації та класифікації. У сучасній психологічній науці зазвичай виділяють три основні види креативності: соціальна креативність, особистісна креативність, інтелектуальна креативність. Сама перший з цих видів креативності, що ніби розчинений у людських контактах та взаєминах і привертає нашу увагу. Але на сьогодні у доступній нам літературі відкритим залишилося питання системного погляду на соціальну креативність як складову успішності та професіоналізму майбутнього фахівця у сфері «людина-людина», «людина-соціальна спільнота», виділення та системного аналізу основних її психологічних особливостей, характеристик, критеріїв та механізмів.

У сучасній вітчизняній психологічній науці креативність розуміється як відносно незалежний фактор обдарованості, який не завжди виявляється завдяки тестам інтелекту і навчальних досягненнях та на науковому рівні досліджується переважно в двох напрямках: особистісний (як результат впливу особистісних рис) та пізнавальний (вплив інтелектуальних властивостей); крім того вважається, що розвитку креативності заважають стереотипні мислення та поведінка, слідування за авторитетами, намагання уникнути ризику та прагнення до успіху попри все (Психологічна енциклопедія, 2006).

С. Д. Максименко розглядає креативність як один з принципів побудови генетико-моделюючого методу дослідження особистості та зазначає, що «...вже сама по собі дана особистість є результатом та продуктом творчості. І нужда, втілена у ній, має величезний креативний потенціал» (Максименко С. Д. 2006). Автор веде мову про те, що «...креативність є глибинною, первісною і абсолютно природною ознакою особистості – це є вища форма активності, яка створює і залишає слід, втілюється. З іншого боку, креативність означає прагнення виразити свій внутрішній світ» (Максименко С. Д. 2006).

Метою нашого дослідження є здійснення теоретико-методологічного аналізу психологічних підстав дослідження креативності суб'єкту

Наукове видання

ХАРКІВСЬКИЙ ОСІННІЙ МАРАФОН ПСИХОТЕХНОЛОГІЙ

**Матеріали науково-практичної конференції
(Каталог психотехнологій; тези доповідей)**

27 жовтня 2018 року

Друкується в авторській редакції з оригінал-макетів наданих авторами публікацій з правками редколегії. Відповідальність за зміст матеріалів та достовірність викладених фактів несуть автори публікацій

Відповідальний за випуск – Т.Б. Хомуленко
Комп'ютерна верстка – Т.М. Сльчанінова, Л.М. Лисенко
Дизайн обкладинки – К.І.Фоменко

Підписано до друку 25.10.2018.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий. Гарнітура «Таймс». Умов. друк. арк 17,67.
Тираж 150 прим. Замовлення № 712

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29.

Видавництво «Діса плюс». Тел. (057) 768-03-15
e-mail: disa_plus@mail.ru

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів видавничої продукції:
серія ДК № 4047 від 15.04.2011 р.

Надруковано в друкарні «Буклайн»
61000, м. Харків, вул. Катеринівська, 46.
e-mail: bookline.ua@gmail.com